

Μηχανισμοί προστασίας για παράνομους μετανάστες που στερούνται της ελευθερίας τους

*Απόσπασμα από τη 19^η Γενική Έκθεση,
δημοσιεύθηκε το 2009*

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

75. Στο κύριο τμήμα της 7^{ης} Γενικής Έκθεσής της, η οποία δημοσιεύθηκε το 1997, η ΕΠΒ περιγράφει με αρκετή λεπτομέρεια τη θέση της σε σχέση με τους μηχανισμούς προστασίας και τις προϋποθέσεις για τους αλλοδαπούς που στερούνται της ελευθερίας τους βάσει της νομοθεσίας περί αλλοδαπών («κρατούμενοι μετανάστες»), καθώς και τις απόψεις της σχετικά με την απέλαση τέτοιων ατόμων.¹ Στην περίοδο που μεσολάβησε, η ΕΠΒ έχει πραγματοποιήσει συχνές επισκέψεις σε ειδικά κέντρα κράτησης μεταναστών, καθώς και σε αστυνομικούς σταθμούς και εγκαταστάσεις φυλακών, στις οποίες κρατούμενοι μετανάστες εξακολουθούν να κρατούνται σε αρκετές χώρες. Οι επισκέψεις αυτές έχουν πολύ συχνά ενισχύσει την άποψη της Επιτροπής ότι οι κρατούμενοι μετανάστες πολύ συχνά είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι σε διάφορες μορφές κακομεταχείρισης. Είτε κατά τη στιγμή της σύλληψής τους, κατά την περίοδο της κράτησης ή όταν απελαύνονται.

Δεδομένης της ευπάθειας αυτής της ομάδας ατόμων, η ΕΠΒ έχει κατά τη διάρκεια πολλών από τις επισκέψεις της, επικεντρωθεί στη μεταχείριση των κρατούμενων μεταναστών. Επιπλέον, η Επιτροπή έχει συνεχίσει να αναπτύσσει τα δικά της πρότυπα, για παράδειγμα με την εκπόνηση στη 13^η Γενική Έκθεση, των κατευθυντήριων γραμμών για την απέλαση αλλοδαπών από αέρα, περιλαμβανομένων των κρατούμενων μεταναστών.²

76. Στη 19^η Γενική της Έκθεση, η ΕΠΒ εκθέτει τις απόψεις της για τους μηχανισμούς προστασίας που πρέπει να παρέχονται σε κρατούμενους παράνομους μετανάστες, με ειδική έμφαση στα παιδιά.³ «Κρατούμενοι παράνομοι μετανάστες» είναι ο όρος που χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει τα άτομα που έχουν στερηθεί της ελευθερίας τους βάσει της νομοθεσίας περί αλλοδαπών, είτε επειδή εισήλθαν σε μια χώρα παράνομα (ή προσπάθησαν να το κάνουν), ή επειδή έχει εκπνεύσει η νόμιμη άδεια παραμονής τους στην εν λόγω χώρα.

¹ Βλ. παραγράφους 24 με 36 του εγγράφου CPT/Inf (97) 10.

² Βλ. παραγράφους 27 με 45 του εγγράφου CPT/Inf (2003) 35.

³ Αυτό δεν υποδηλώνει ότι τα παιδιά είναι η μόνη ευάλωτη ομάδα. Ηλικιωμένοι και ασυνόδευτες γυναίκες, για παράδειγμα, είναι επίσης ευάλωτοι.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι αιτητές ασύλου δεν είναι παράνομοι μετανάστες, αν και τα εν λόγω άτομα μπορεί να γίνουν, αν η αίτηση ασύλου τους απορριφθεί και η άδεια παραμονής τους σε μια χώρα ακυρωθεί. Όποτε οι αιτητές ασύλου στερούνται της ελευθερίας τους, εν αναμονή της έκβασης της αίτησής τους, θα πρέπει να τους παρέχεται ένα ευρύ φάσμα μηχανισμών προστασίας, σύμφωνα με το καθεστώς τους, πέρα από εκείνες που ισχύουν για τους παράνομους μετανάστες, που περιγράφονται στις επόμενες παραγράφους.⁴

Στέρηση της ελευθερίας παράνομων μεταναστών

77. Κατά τη διάρκεια των επισκέψεων της, η ΕΠΒ έχει σημειώσει ότι ορισμένα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν κάνει μια συντονισμένη προσπάθεια βελτίωσης των συνθηκών κράτησης των παράνομων μεταναστών. Ωστόσο, υπάρχουν ακόμη πάρα πολλές περιπτώσεις όπου η ΕΠΒ συναντάει χώρους στέρησης της ελευθερίας των παράνομων μεταναστών και, μερικές φορές, των αιτητών ασύλου οι οποίοι είναι εντελώς ακατάλληλοι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός τέτοιου μέρους θα ήταν μια εγκαταλελειμμένη αποθήκη, με περιορισμένη ή και καθόλου αποχέτευση, γεμάτη με κρεβάτια ή στρώματα στο πάτωμα, που στεγάζει πάνω από εκατό άτομα κλειδωμένα μαζί για βδομάδες ή ακόμη και μήνες, χωρίς δραστηριότητες, χωρίς πρόσβαση σε υπαίθρια άσκηση και με κακή υγιεινή. Οι αντιπροσωπείες της ΕΠΒ συνεχίζουν επίσης να βρίσκουν παράνομους μετανάστες να κρατούνται σε αστυνομικούς ασθμούς, κάτω από συνθήκες που είναι ελάχιστα αποδεκτές για είκοσι τέσσερις ώρες, πόσο μάλλον για βδομάδες.

Σε μερικά κράτη, οι παράνομοι μετανάστες κρατούνται σε φυλακές. Κατά τη γνώμη της ΕΠΒ, μια φυλακή είναι εξ' ορισμού, ένα ακατάλληλο μέρος κράτησης κάποιου που δεν έχει ούτε κατηγορηθεί ούτε καταδικαστεί για ποινικό αδίκημα. Είναι ενδιαφέρον ότι, διευθυντές φυλακών και προσωπικό στις διάφορες εγκαταστάσεις που επισκέφτηκε η ΕΠΒ συχνά συμφωνούν ότι δεν είναι κατάλληλα εξοπλισμένοι ή εκπαιδευμένοι για να φροντίζουν παράνομους μετανάστες. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΠΒ επιθυμεί να επαναλάβει ότι το προσωπικό που εργάζεται στα κέντρα για παράνομους μετανάστες έχει ένα ιδιαίτερα βαρύ καθήκον. Συνεπώς, θα πρέπει να είναι προσεκτικά επιλεγμένο, και να έχει λάβει κατάλληλη εκπαίδευση.

78. Παρά την ύπαρξη πολλών κρατητηρίων για παράνομους μετανάστες στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, δεν υπάρχει ακόμα ένα ενιαίο κείμενο που καλύπτει ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο⁵ και εκθέτει τα ελάχιστα πρότυπα και τους μηχανισμούς προστασίας για τους παράνομους μετανάστες που στερούνται της ελευθερίας τους, σύμφωνα με τις συγκεκριμένες ανάγκες της συγκεκριμένης ομάδας ατόμων.

⁴ Για τους αιτητές ασύλου, ορισμένοι διεθνείς μηχανισμοί προστασίας προέρχονται από τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 που σχετίζεται με το Καθεστώς των Προσφύγων και το Πρωτόκολλό της του 1967. Επιπλέον, η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως η Οδηγία 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιανουαρίου 2003 που αναφέρει τα ελάχιστα πρότυπα για την υποδοχή των αιτητών ασύλου, έχει δημιουργήσει μια σειρά από εγγυήσεις. Ωστόσο, η εφαρμογή της νομοθεσίας αυτής περιορίζεται σε κράτη μέλη της. Πρέπει επίσης να γίνει αναφορά στις κατευθυντήριες γραμμές για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των συνοπτικών διαδικασιών ασύλου, που υιοθετήθηκαν από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης την 1^η Ιουλίου 2009.

⁵ Η Οδηγία 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 16^{ης} Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τα κοινά πρότυπα και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών προβλέπει, μεταξύ άλλων, τα πρότυπα που σχετίζονται με τους παράνομους μετανάστες που στερούνται της ελευθερίας τους. Η Οδηγία εφαρμόζεται στα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ και μερικές άλλες χώρες και θα πρέπει να μεταφερθεί στην εθνική νομοθεσία μέχρι το τέλος του 2010.

Οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες ισχύουν για τους παράνομους μετανάστες που κρατούνται σε φυλακές. Ωστόσο, τονίζεται στα Σχόλια των Κανόνων ότι οι μετανάστες κρατούμενοι κατ' αρχήν δεν πρέπει να κρατούνται στη φυλακή. Συνεπώς οι Κανόνες δεν αντιμετωπίζουν τις ειδικές ανάγκες και την κατάσταση των παράνομων μεταναστών, όπως τα θέματα που σχετίζονται με την προετοιμασία και την εκτέλεση των διαδικασιών απέλασης. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι σύμφωνα με το Άρθρο 5 (1) f της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, οι παράνομοι μετανάστες μπορεί να στερηθούν της ελευθερίας τους όταν αναλαμβάνεται δράση με σκοπό την απέλαση ή για να αποτραπεί η παράνομη είσοδος στη χώρα. Ο σκοπός της στέρησης της ελευθερίας των παράνομων μεταναστών διαφέρει συνεπώς ουσιαστικά από εκείνη των ατόμων που κρατούνται είτε ως προφυλακισμένοι είτε ως κατάδικοι.

79. Οι συνθήκες κράτησης των παράνομων μεταναστών θα πρέπει να αντικατοπτρίζουν τη φύση της στέρησης της ελευθερίας τους, με μικρούς περιορισμούς σε ισχύ και ένα ποικίλο καθεστώς δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα, οι κρατούμενοι παράνομοι μετανάστες θα πρέπει να έχουν κάθε ευκαιρία να παραμείνουν σε ουσιαστική επαφή με τον έξω κόσμο (συμπεριλαμβανομένων των συχνών ευκαιριών να τηλεφωνούν και να δέχονται επισκέψεις) και η ελεύθερη κυκλοφορία τους μέσα στην εγκατάσταση κράτησης θα πρέπει να περιορίζεται όσο το δυνατόν λιγότερο. Ακόμα και όταν οι συνθήκες κράτησης στη φυλακή ικανοποιούν αυτές τις απαιτήσεις - και βέβαια πολλές φορές δεν ισχύει αυτό - η ΕΠΒ θεωρεί την κράτηση των παράνομων μεταναστών σε περιβάλλον φυλακών ριζικά λανθασμένη, για τους λόγους που αναφέρονται πιο πάνω.

80. Γενικότερα, σε ορισμένες χώρες, οι αρχές συνήθως προσφεύγουν στη διοικητική κράτηση των παράνομων μεταναστών των οποίων εκκρεμεί η απέλαση, μερικές φορές χωρίς χρονικό όριο ή δικαίωμα προσφυγής σε δικαστήριο. Είναι προφανές ότι μια αυτόματη διοικητική κράτηση κάτω από τέτοιες συνθήκες διατρέχει τον κίνδυνο να αντιτίθεται, μεταξύ άλλων, με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Κατά την άποψη της ΕΠΒ, τα κράτη πρέπει να είναι επιλεκτικά όταν ασκούν την εξουσία τους για τη στέρηση της ελευθερίας των παράνομων μεταναστών. Η προσφυγή στην κράτηση θα πρέπει να γίνεται μετά από προσεκτική εξέταση κάθε μεμονωμένης περίπτωσης.

Βασικά δικαιώματα στα αρχικά στάδια της στέρησης της ελευθερίας

81. Η ΕΠΒ θεωρεί ότι οι κρατούμενοι παράνομοι μετανάστες θα πρέπει, αμέσως μόλις στερηθούν της ελευθερίας τους να απολαμβάνουν τρία βασικά δικαιώματα, με τον ίδιο τρόπο όπως άλλες κατηγορίες κρατουμένων. Τα δικαιώματα αυτά είναι: (1) πρόσβαση σε δικηγόρο, (2) πρόσβαση σε γιατρό και, (3) δυνατότητα να ενημερώνουν ένα συγγενή ή άλλο πρόσωπο της επιλογής τους για το μέτρο κράτησης.

82. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο θα πρέπει να περιλαμβάνει το δικαίωμα να συζητήσει με ένα δικηγόρο ιδιαιτέρως, καθώς και να έχει πρόσβαση σε νομικές συμβουλές για θέματα σχετικά με διαμονή, κράτηση και απέλαση. Αυτό υπονοεί ότι όταν οι παράνομοι μετανάστες δεν βρίσκονται σε θέση να προσλάβουν και να πληρώσουν οι ίδιοι ένα δικηγόρο, θα πρέπει να επωφεληθούν από πρόσβαση σε νομική αρωγή.

Επιπλέον, όλοι οι νεοαφιχθέντες κρατούμενοι θα πρέπει άμεσα να εξετάζονται από γιατρό ή από νοσηλεύτη με όλα τα απαραίτητα προσόντα που δίνει αναφορά σε γιατρό. Το δικαίωμα πρόσβασης σε γιατρό θα πρέπει να περιλαμβάνει το δικαίωμα, αν ο παράνομος μετανάστης το επιθυμεί, να εξεταστεί από γιατρό της επιλογής του. Ωστόσο, ο κρατούμενος μπορεί να αναμένεται να καλύψει το κόστος μιας τέτοιας δεύτερης εξέτασης.

Η ειδοποίηση ενός συγγενούς ή άλλου προσώπου της επιλογής τους για το μέτρο κράτησης διευκολύνεται πολύ αν στους παράνομους μετανάστες επιτρέπεται να κρατάνε τα κινητά τους κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας τους ή τουλάχιστο να έχουν πρόσβαση σε αυτά.

83. Εκτός από αυτά τα βασικά δικαιώματα, οι διεθνείς συνθήκες αναγνωρίζουν το δικαίωμα ενός κρατούμενου παράνομου μετανάστη να ζητήσει προξενική βοήθεια. Ωστόσο, καθώς δεν είναι όλοι οι παράνομοι μετανάστες που επιθυμούν να επικοινωνήσουν με τις εθνικές τους αρχές, η άσκηση αυτού του δικαιώματος πρέπει να αφηθεί στο εν λόγω άτομο.

84. Είναι σημαντικό να δίνονται αμέσως πληροφορίες στους νεοαφιχθέντες παράνομους μετανάστες για τα δικαιώματα αυτά σε μια γλώσσα που καταλαβαίνουν. Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να παρέχεται συστηματικά ένα έγγραφο που εξηγεί τη διαδικασία που ισχύει για αυτούς και περιγράφει τα δικαιώματά τους με σαφείς και απλούς όρους. Το έγγραφο αυτό θα πρέπει να είναι διαθέσιμο στις γλώσσες που ομιλούνται περισσότερο από τους κρατούμενους και, αν χρειάζεται, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται οι υπηρεσίες διερμηνέα.

Γενικοί μηχανισμοί προστασίας κατά τη στέρηση της ελευθερίας

85. Κάθε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας θα πρέπει να καλύπτεται από κατάλληλο ατομικό διάταγμα κράτησης, άμεσα διαθέσιμο στην εγκατάσταση στην οποία κρατείται το εν λόγω άτομο. Και το διάταγμα κράτησης θα πρέπει να συνταχθεί από την αρχή της στέρησης της ελευθερίας ή το συντομότερο δυνατό μετά. Η βασική αυτή απαίτηση ισχύει εξίσου για τους παράνομους μετανάστες που στερούνται της ελευθερίας τους. Επιπλέον οι βασικοί μηχανισμοί προστασίας των ατόμων που κρατούνται από υπηρεσίες επιβολής του νόμου ενισχύονται αν ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο αρχείο κράτησης τηρείται για κάθε τέτοιο πρόσωπο, που καταγράφει όλες τις πτυχές της κράτησής του και όλα τα μέτρα που λαμβάνονται σε σχέση με αυτή.

86. Κρατούμενοι παράνομοι μετανάστες θα πρέπει να επωφελούνται από ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο που τους επιτρέπει να έχουν μια απόφαση εντός βραχείας προθεσμίας για τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους. Αυτή η προσφυγή σε δικαστήριο πρέπει να περιλαμβάνει ακρόαση με νομική βοήθεια, που παρέχεται δωρεάν για άτομα χωρίς επαρκείς πόρους και διερμηνεία (αν απαιτείται). Επιπλέον, κρατούμενοι παράνομοι μετανάστες θα πρέπει να πληροφορούνται ρητά για αυτό το ένδικο μέσο. Η ανάγκη συνεχιζόμενης κράτησης θα πρέπει να επανεξετάζεται περιοδικά από μια ανεξάρτητη αρχή.

87. Θα πρέπει να γίνουν διευθετήσεις που επιτρέπουν τους κρατούμενους παράνομους μετανάστες να συμβουλευόμαστε δικηγόρο ή γιατρό σε συνεχιζόμενη βάση και να δέχονται επισκέψεις από εκπροσώπους ΜΚΟ, μέλη της οικογένειας ή άλλα άτομα της επιλογής τους και να έχουν τηλεφωνική επαφή μαζί τους.

Αν μέλη της ίδιας οικογένειας στερούνται της ελευθερίας τους βάσει της νομοθεσίας περί αλλοδαπών, πρέπει να καταβληθεί κάθε προσπάθεια για να αποφευχθεί ο χωρισμός τους.

88. Είναι προς το συμφέρον τόσο των παράνομων μεταναστών όσο και του προσωπικού να υπάρχουν σαφείς βασικοί κανόνες για όλα τα κρατητήρια, καθώς και αντίγραφα των κανόνων που θα πρέπει να διατίθενται σε κατάλληλο φάσμα γλωσσών. Οι κανόνες για το κρατητήριο θα πρέπει πρωτίστως να είναι ενημερωτικής φύσης και να αντιμετωπίζουν μια ευρύτατη ποικιλία θεμάτων, δικαιωμάτων και καθηκόντων που σχετίζονται με την καθημερινή ζωή αυτών που βρίσκονται υπό κράτηση. Οι κανόνες για το κρατητήριο θα πρέπει επίσης να περιέχουν πειθαρχικές διαδικασίες και να παρέχουν στους κρατούμενους το δικαίωμα να ακουστούν στο θέμα των παραβιάσεων που φέρονται ότι έχουν διαπράξει και να προσφεύγουν σε μια ανεξάρτητη αρχή ενάντια σε οποιαδήποτε κύρωση έχει επιβληθεί. Χωρίς τέτοιους κανόνες, υπάρχει κίνδυνος να αναπτυχθούν ανεπίσημα (και ανεξέλεγκτα) πειθαρχικά συστήματα.

Σε περίπτωση εφαρμογής ενός μέτρου απομόνωσης για λόγους ασφάλειας ή για την προστασία του ίδιου του παράνομου μετανάστη, οι διαδικασίες αυτές θα πρέπει να συνοδεύονται από αποτελεσματικούς μηχανισμούς προστασίας. Το εν λόγω άτομο θα πρέπει να ενημερώνεται για τους λόγους του μέτρου που λήφθηκε εναντίον του, να του δοθεί η ευκαιρία να παρουσιάσει τις απόψεις του στο θέμα πριν την εφαρμογή του μέτρου και να μπορεί να αμφισβητήσει το μέτρο ενώπιον μιας αρμόδιας αρχής.

89. Ο ανεξάρτητος έλεγχος των κρατητηρίων για παράνομους μετανάστες είναι ένα κατάλληλο στοιχείο για την πρόληψη της κακομεταχείρισης και, γενικότερα, για τη διασφάλιση ικανοποιητικών συνθηκών κράτησης. Για να είναι εντελώς αποτελεσματικές, οι επισκέψεις ελέγχου θα πρέπει να είναι και τακτικές και απροειδοποίητες. Επιπλέον, τα όργανα ελέγχου θα πρέπει να έχουν την εξουσία να παίρνουν συνεντεύξεις ιδιαιτέρως από παράνομους μετανάστες και θα πρέπει να εξετάζουν όλα τα θέματα που σχετίζονται με τη μεταχείρισή τους (υλικές συνθήκες κράτησης, αρχεία κράτησης και άλλα έγγραφα, άσκηση δικαιωμάτων των κρατουμένων, υγειονομική φροντίδα κλπ.).

Μηχανισμοί προστασίας σχετικοί με την υγεία

90. Η αξιολόγηση της κατάστασης της υγείας των παράνομων μεταναστών κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας τους είναι μια θεμελιώδης ευθύνη σε σχέση με κάθε μεμονωμένο κρατούμενο και σε σχέση με την ομάδα παράνομων μεταναστών σαν σύνολο. Η ψυχική και σωματική υγεία των παράνομων μεταναστών μπορεί να επηρεαστεί αρνητικά από προηγούμενες τραυματικές εμπειρίες. Επιπλέον, η απώλεια του συνηθισμένου προσωπικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος και η αβεβαιότητα για το μέλλον, μπορεί να οδηγήσει σε ψυχική επιδείνωση, περιλαμβανομένης της όξυνσης προϋπαρχόντων συμπτωμάτων κατάθλιψης, ανησυχίας και μετατραυματικής διαταραχής.

91. Τουλάχιστο ένα άτομο με αναγνωρισμένο πτυχίο νοσηλευτικής πρέπει να είναι παρόν σε καθημερινή βάση σε όλα τα κρατητήρια για παράνομους μετανάστες. Ένα τέτοιο άτομο θα πρέπει, ιδιαίτερα, να πραγματοποιεί την αρχική ιατρική εξέταση των νεοαφιχθέντων (ιδίως για μεταδοτικές νόσους, συμπεριλαμβανομένης της φυματίωσης), να λαμβάνει τις αιτήσεις επίσκεψης σε γιατρό, να διασφαλίζει την παροχή και διανομή των συνταγογραφημένων φαρμάκων, να διατηρεί ιατρική τεκμηρίωση και να επιβλέπει τις γενικές συνθήκες υγιεινής.

92. Προφανώς, το ιατρικό απόρρητο θα πρέπει να τηρείται με τον ίδιο τρόπο όπως στην εκτός κρατητηρίου κοινότητα. Ιδιαίτερα, οι ιατρικοί φάκελοι των παράνομων μεταναστών δεν θα πρέπει να είναι προσβάσιμοι σε μη ιατρικό προσωπικό, αλλά, αντίθετα, θα πρέπει να κρατούνται κλειδωμένοι από το νοσηλευτή ή το γιατρό. Επιπλέον, όλες οι ιατρικές εξετάσεις θα πρέπει να πραγματοποιούνται εκτός ακρόασης και, εκτός και αν ο εν λόγω γιατρός ζητήσει κάτι άλλο σε κάποια συγκεκριμένη περίπτωση, μακριά από τα βλέμματα του προσωπικού φύλαξης.

Κάθε φορά που τα μέλη του ιατρικού ή / και νοσηλευτικού προσωπικού δεν είναι σε θέση να κάνουν μια σωστή διαγνωστική αξιολόγηση λόγω γλωσσικών προβλημάτων, θα πρέπει να είναι σε θέση να επωφεληθούν, χωρίς καθυστέρηση, από τις υπηρεσίες ειδικευμένου διερμηνέα. Επιπλέον, οι κρατούμενοι παράνομοι μετανάστες θα πρέπει να είναι πλήρως ενημερωμένοι για τη θεραπεία που τους παρέχεται.

Τρεις άλλοι μηχανισμοί προστασίας

93. Η απαγόρευση βασανιστηρίων και απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας περικλείει την υποχρέωση να μην αποστέλλεται ένα άτομο σε μια χώρα όπου υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι πραγματικά κινδυνεύει να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλου είδους κακομεταχείριση. Συνεπώς, οι παράνομοι μετανάστες θα πρέπει να έχουν άμεση πρόσβαση σε μια διαδικασία ασύλου (ή άλλη διαδικασία παραμονής), η οποία εγγυάται την εμπιστευτικότητα και την αντικειμενική και ανεξάρτητη ανάλυση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε άλλες χώρες. Θα πρέπει να πραγματοποιείται μια ατομική αξιολόγηση του κινδύνου κακομεταχείρισης σε περίπτωση απέλασης στη χώρα καταγωγής τους ή σε τρίτη χώρα. Η ΕΠΒ ανησυχεί ότι σε ορισμένες χώρες η προθεσμία για την υποβολή αίτησης για άσυλο περιορίζεται από το νόμο μέσα σε μερικές μέρες από την ημερομηνία της άφιξης στη χώρα ή μέσα σε κρατητήριο. Οι αιτήσεις που υποβάλλονται μετά τη λήξη της προθεσμίας, δεν εξετάζονται. Μια τέτοια προσέγγιση αυξάνει τον κίνδυνο αποστολής σε χώρα όπου πραγματικά κινδυνεύουν να υποβληθούν σε βασανιστήρια ή άλλου είδους κακομεταχείριση.

94. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΠΒ έχει σοβαρές αμφιβολίες σχετικά με την πολιτική που ακολουθείται από ορισμένες χώρες της ανακοπής, στη θάλασσα, των πλοίων που μεταφέρουν παράνομους μετανάστες και την επιστροφή των εν λόγω ατόμων στη Βόρεια ή Βορειοδυτική Αφρική. Υπάρχουν ισχυρισμοί ότι μια πρακτική με παρόμοιες επιπτώσεις εφαρμόζεται, σε ορισμένα ευρωπαϊκά χερσαία σύνορα.

Οι χώρες που εφαρμόζουν τέτοιες πολιτικές ή πρακτικές θα μπορούσαν κάλλιστα να βρίσκονται σε κίνδυνο παραβίασης της θεμελιώδους αρχής της «μη επαναπροώθησης», μιας αρχής που αποτελεί μέρος του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα καθώς και του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα όταν οι χώρες στις οποίες αποστέλλονται παράνομοι μετανάστες δεν έχουν επικυρώσει ή προσχωρήσει στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

95. Σύμφωνα με τις Είκοσι κατευθυντήριες γραμμές για την αναγκαστική επιστροφή που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 4 Μαΐου 2005, τα διατάγματα απομάκρυνσης θα πρέπει να εκδίδονται σε κάθε περίπτωση με βάση την απόφαση σύμφωνα με τους εθνικούς νόμους και διαδικασίες και σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το διάταγμα απομάκρυνσης θα πρέπει να παραδίδεται γραπτώς στο σχετικό άτομο. Επιπλέον, θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα άσκησης έφεσης κατά του διατάγματος και η απέλαση δεν θα πρέπει να πραγματοποιηθεί πριν εκδοθεί η απόφαση για οποιαδήποτε έφεση. Η βοήθεια ενός δικηγόρου και ενός διερμηνέα πρέπει να είναι επίσης εγγυημένη σε αυτό το στάδιο της διαδικασίας.

96. Τρίτον, όσον αφορά οποιοδήποτε μέρος στο οποίο βρίσκονται άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους από δημόσια αρχή, η ΕΠΒ συνιστά σταθερά ότι κάθε ένδειξη τραυματισμού ατόμου που ισχυρίζεται ότι υπέστη κακομεταχείριση, καθώς και οι σχετικές δηλώσεις που έγιναν από το εν λόγω άτομο και τα συμπεράσματα του γιατρού (ως προς το βαθμό της συνέπειας μεταξύ της δήλωσης του ατόμου και των τραυματισμών που παρατηρήθηκαν), πρέπει να καταγραφεί δεόντως από το γιατρό σε έντυπο που σχεδιάστηκε για το σκοπό αυτό. Ένα παρόμοιο αρχείο θα πρέπει να κρατηθεί ακόμη και στην απουσία συγκεκριμένου ισχυρισμού, όταν υπάρχουν λόγοι να πιστεύεται ότι μπορεί να έχει προκύψει κακομεταχείριση. Θα πρέπει να ισχύουν διαδικασίες που διασφαλίζουν ότι κάθε φορά που καταγράφονται από έναν γιατρό τραυματισμοί που είναι συμβατοί με καταγγελίες για κακομεταχείριση, που έγιναν από το εν λόγω άτομο (ή που, ακόμη και σε περίπτωση απουσίας ισχυρισμού, είναι ξεκάθαρα ενδεικτικοί κακομεταχείρισης), το αρχείο θα πρέπει συστηματικά να τίθενται υπόψη των αρμόδιων δικαστικών ή εισαγγελικών αρχών.

Πρόσθετοι μηχανισμοί προστασίας για παιδιά

97. Η ΕΠΒ θεωρεί ότι πρέπει να γίνει κάθε προσπάθεια για να αποφευχθεί η προσφυγή στη στέρηση της ελευθερίας ενός παράνομου μετανάστη ο οποίος είναι ανήλικος.⁶ Σύμφωνα με την αρχή «τα καλύτερα συμφέροντα του παιδιού», όπως διατυπώνεται στο άρθρο 3 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η κράτηση παιδιών, συμπεριλαμβανομένων ασυνόδευτων παιδιών και χωρισμένων παιδιών,⁷ σπάνια δικαιολογείται και, κατά την άποψη της Επιτροπής, ασφαλώς δεν μπορεί να προκαλείται απλώς και μόνο από την απουσία του καθεστώτος διαμονής.

Όταν, κατ' εξαίρεση, κρατείται ένα παιδί, η στέρηση της ελευθερίας θα πρέπει να γίνεται για το μικρότερο δυνατό χρονικό διάστημα. Κάθε προσπάθεια θα πρέπει να καταβάλλεται για να επιτραπεί η άμεση αποφυλάκιση από το κρατητήριο ασυνόδευτων ή χωρισμένων παιδιών και η διευθέτηση πιο κατάλληλης φροντίδας για αυτά. Επιπλέον, λόγω της ευάλωτης φύσης ενός παιδιού, πρόσθετοι μηχανισμοί προστασίας θα πρέπει να εφαρμόζονται κάθε φορά που ένα παιδί κρατείται, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις εκείνες όπου τα παιδιά χωρίζονται από τους γονείς τους ή άλλα άτομα που τα φροντίζουν ή είναι ασυνόδευτα, χωρίς γονείς, άτομα που τα φροντίζουν ή συγγενείς.

98. Αμέσως μόλις γίνει γνωστή στις αρχές η παρουσία ενός παιδιού, ένα επαγγελματικά ειδικευμένο άτομο θα πρέπει να πραγματοποιεί την αρχική συνέντευξη, σε μια γλώσσα που καταλαβαίνει το παιδί. Θα πρέπει να γίνει μια αξιολόγηση για τα συγκεκριμένα τρωτά σημεία του παιδιού, περιλαμβανομένων μεταξύ άλλων και θεμάτων από σκοπιάς ηλικίας, υγείας, ψυχοκοινωνικών παραγόντων και άλλων αναγκών προστασίας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που απορρέουν από βία, διακίνηση ή τραύμα. Στα ασυνόδευτα ή χωρισμένα παιδιά που στερούνται της ελευθερίας τους θα πρέπει να παρέχεται άμεση και δωρεάν πρόσβαση σε νομική και άλλη κατάλληλη βοήθεια, συμπεριλαμβανομένης της ανάθεσης κηδεμόνα ή νόμιμο αντιπροσώπου. Μηχανισμοί επανεξέτασης θα πρέπει επίσης να εισαχθούν για την παρακολούθηση της συνεχιζόμενης ποιότητας της κηδεμονίας.

99. Θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για να διασφαλιστεί η τακτική παρουσία και η ατομική επαφή με κοινωνικό λειτουργό και ψυχολόγο σε εγκαταστάσεις στις οποίες βρίσκονται κρατούμενα παιδιά. Η παρουσία προσωπικού και των δύο φύλων είναι ένας άλλος μηχανισμός προστασίας ενάντια στην κακομεταχείριση. Η παρουσία προσωπικού που αποτελείται και από άνδρες και από γυναίκες μπορεί να έχει μια ωφέλιμη επίδραση και στο σωφρονιστικό ήθος και στην προώθηση ενός βαθμού ομαλότητας σε έναν τόπο κράτησης. Στα παιδιά που στερούνται της ελευθερίας τους θα πρέπει επίσης να παρέχεται μια ποικιλία επικοινωνητικών δραστηριοτήτων (με ιδιαίτερη έμφαση στο να δοθεί η δυνατότητα στο παιδί να συνεχίσει τις σπουδές του).

100. Για να περιοριστεί ο κίνδυνος εκμετάλλευσης, ειδικές ρυθμίσεις θα πρέπει να γίνουν για χώρους διαβίωσης που είναι κατάλληλοι για παιδιά, για παράδειγμα, που είναι διαχωρισμένοι από τους ενήλικες, εκτός εάν θεωρείται ότι είναι καλύτερο για το παιδί να μη γίνει αυτό. Αυτό θα ίσχυε, για παράδειγμα, όταν τα παιδιά είναι παρέα με τους γονείς τους ή άλλους στενούς συγγενείς. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να γίνει κάθε προσπάθεια αποφυγής χωρισμού της οικογένειας.

⁶ Στην περίπτωση αβεβαιότητας για το αν ένας συγκεκριμένος παράνομος μετανάστης είναι ανήλικος (δηλ. κάτω των 18 χρονών), το εν λόγω άτομο θα πρέπει να το μεταχειριστούν σαν ανήλικο μέχρι να αποδειχθεί το αντίθετο.

⁷ Τα «ασυνόδευτα παιδιά» (επίσης ονομαζόμενα ασυνόδευτοι ανήλικοι) είναι παιδιά που έχουν χωριστεί από τους γονείς και άλλους συγγενείς τους και που δεν τα φροντίζει ενήλικας ο οποίος, σύμφωνα με το νόμο ή την παράδοση, είναι υπεύθυνος να το κάνει. Τα «χωρισμένα παιδιά» είναι παιδιά που έχουν χωριστεί και από τους δυο γονείς ή από το άτομο προηγουμένως νομικά ή παραδοσιακά υπεύθυνο για την φροντίδα τους, αλλά όχι απαραίτητα από άλλους συγγενείς. Σε αυτά μπορεί συνεπώς να περιλαμβάνονται παιδιά που συνοδεύονται από άλλα ενήλικα μέλη της οικογένειας.